

Teoria liczb

- Zajmuje się własnościami liczb, przede wszystkim całkowitych
- Niepraktyczna? - kryptografia

Dzielenie liczb całkowitych z resztą

- Niech $b > 0$, wtedy dla każdej liczby całkowitej a istnieją jednoznacznie wyznaczone: iloraz q i reszta r spełniające: $a = bq + r$ $0 \leq r < b$
- Resztę r z dzielenia a przez b zapisujemy też jako: $a \bmod b$ np.
  - $13 \bmod 6 = 1$ $13 = 2 \cdot 6 + 1$
  - $70 \bmod 8 = 6$ $70 = 8 \cdot 8 + 6$
  - $135 \bmod 11 = 3$
  - $123456789 \bmod 2 = 1$
  - $-3 \bmod 7 = 4$

Własności

- b dzieli a (lub a jest podzielne przez b), co zapisujemy $b|a$, jeśli istnieje q takie, że $b=aq$.
W takim wypadku mówimy też, że b jest dzielnikiem a lub że a jest wielokrotnością b .
Innymi słowy, jeśli b dzieli a to reszta z dzielenia a przez b równa jest 0 tzn. $a \bmod b = 0$.
- Dla dowolnych a, b, c zachodzi:
  - jeśli $a|b$ to $a|bc$,
  - jeśli $a|b$ i $b|c$ to $a|c$,
  - jeśli $a|b$, $a|c$ to $a|(b+c)$.

Największy wspólny dzielnik

- Największy wspólny dzielnik liczb a i b (zapisywany przez $\text{NWD}(a,b)$), gdzie chociaż jedna z liczb a,b jest różna od 0 , to największa liczba d taka, że $d|a$ i $d|b$.
- $1 \leq \text{NWD}(a,b) \leq \min(a,b)$.
- $\text{NWD}(15,25) = 5$
- $\text{NWD}(2,1024) = 2$

Algorytm Euklidesa

(*Elementy* ok. 300 p.n.e.)

1. Wczytaj liczby $a, b > 0$.
2. Oblicz r jako resztę z dzielenia a przez b .
3. Zastąp a przez b , zaś b przez r .
4. Jeżeli $b=0$ to zwróć a w przeciwnym wypadku przejdź do (2).

1. $a=65$ $b=91$ $65 = 91 \cdot 0 + 65$

2. $a=91$ $b=65$ $91 = 1 \cdot 65 + 26$

3. $a=65$ $b=26$ $65 = 2 \cdot 26 + 13$

4. $a=26$ $b=13$ $26 = 2 \cdot 13 + 0$

5. $a=13$ $b=0$ Wynik: 13

Rozszerzenie algorytmu Euklidesa

- Szukamy liczb $x, y \in \mathbb{Z}$, takich że:
  - $ax + by = \text{NWD}(a, b)$.
- Korzystamy z faktu, że:
  - $\text{NWD}(a, b) = r_n = 1 \cdot a_n - b_n q_n \quad (a_0 = a, b_0 = b)$
  - $b_n = r_{n-1} = a_{n-1} - b_{n-1} q_{n-1} \quad (a_n = b_{n-1})$
  - $\text{NWD}(a, b) = b_{n-1} - q_n (a_{n-1} - b_{n-1} q_{n-1}) = (q_n q_{n-1} + 1) b_{n-1} - q_n a_{n-1}$
- Np.
  - $13 = 65 - 2 \cdot 26$
  - $13 = 65 - 2 \cdot (91 - 1 \cdot 65) = 65 - 2 \cdot 91 + 2 \cdot 65 = 3 \cdot 65 - 2 \cdot 91$

Liczby pierwsze

- Każda liczba $b > 1$ ma przynajmniej dwa dodatnie dzielniki: 1 oraz b .
- Liczba pierwsza to liczba naturalna p posiadająca dokładnie dwa różne dzielniki. W szczególności $p > 1$.
- 2,3,5,7,11,13,17,19,23...
- Liczba złożona to liczba naturalna a , która nie jest pierwsza, a więc ma jakiś dodatni dzielnik różny od 1 i a .

Liczby względnie pierwsze

- Liczby względnie pierwsze to takie liczby a i b , dla których $\text{NWD}(a,b)=1$, co zapisujemy inaczej jako $a \perp b$.
- $10 \perp 3$ bo $\text{NWD}(10,3)=1$
- $12 \nmid \perp 3$ bo $\text{NWD}(12,3)=3$
- $7 \perp 15$ bo $\text{NWD}(7,15)=1$

Lemat Euklidesa

- Jeśli $n|ab$ i $n \perp a$, to $n|b$.
- Ponieważ $\text{NWD}(a,n)=1$, to istnieją x,y takie, że $xa+yn=1$. Mnożąc obie strony równości przez b otrzymujemy: $xab+ynb=b$.
- Z założenia wiemy, iż n dzieli lewą stronę powyższej równości. Musi zatem dzielić też prawą.

Rozkład na liczby pierwsze

- Każdą liczbę $n > 1$ można przedstawić jako iloczyn liczb pierwszych.
- $84 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 7$
- Fundamentalne Twierdzenie Arytmetyki: każda liczba naturalna $n > 1$ ma jednoznaczny (z dokładnością do kolejności liczb w iloczynie) rozkład na iloczyn liczb pierwszych.
- $61 \cdot 67 = 4087$
- Dla $a, b, c \in \mathbb{N}$ jeśli $a|c$, $b|c$ i $a \perp b$, to $ab|c$.

Rozkład na liczby pierwsze

- Mając dany rozkład liczb a i b możemy błyskawicznie policzyć $NWD(a,b)$.
- Jeśli $a,b>0$, $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_k^{\alpha_k}$ i $b = p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \dots p_k^{\beta_k}$,
gdzie $\alpha_i, \beta_i \geq 0$, to

$$NWD(a, b) = p_1^{\min(\alpha_1, \beta_1)} p_2^{\min(\alpha_2, \beta_2)} \dots p_k^{\min(\alpha_k, \beta_k)}$$

Najmniejsza wspólna wielokrotność

- Najmniejsza wspólna wielokrotność dwu liczb $a, b > 0$ (oznaczana przez $NWW(a, b)$) to najmniejsza liczba dodatnia w taka, że $a|w$ i $b|w$.
- Jeśli $a, b > 0$, $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_k^{\alpha_k}$ i $b = p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \dots p_k^{\beta_k}$, gdzie $\alpha_i, \beta_i \geq 0$, to

$$NWW(a, b) = p_1^{\max(\alpha_1, \beta_1)} p_2^{\max(\alpha_2, \beta_2)} \dots p_k^{\max(\alpha_k, \beta_k)}$$

- $NWD(a,b) * NWW(a,b) = a * b$
- $NWW(a,b) = a * b / NWD(a,b)$

- Liczb pierwszych jest nieskończenie wiele.
- Dowód: rozważmy liczbę $n = p_1 p_2 \dots p_k + 1$

Twierdzenie Dirichleta (1837)

- Dla dowolnych dwu dodatnich i względnie pierwszych liczb a, d istnieje nieskończenie wiele liczb postaci $nd+a$ dla $n>0$.
- np. dla $4n+1$: 1, **5**, 9, **13**, **17**, 21, 25, **29**, 33, **37**, **41**...
- np. dla $4n+3$: **3**, **7**, **11**, 15, **19**, **23**, 27, **31**, 35, 39, **43**...

Twierdzenie Czebyszewa (1850)

- Dla dowolnego $n > 1$ istnieje liczba pierwsza p taka, że $n < p < 2n$.
- Paul Erdos udowodnił powyższe twierdzenie, a ponadto: dla dowolnej liczby naturalnej $n > 6$, między liczbami n a $2n$ znajdują się co najmniej dwie liczby pierwsze – co najmniej jedna postaci $4k + 1$ oraz co najmniej jedna postaci $4k + 3$.

Twierdzenie o liczbach pierwszych

- Sformułowane przez Adrien-Marie Legendre w 1796.
- Udowodnione niezależnie przez Hadamarda i de la Vallée Poussina w 1896.
- $\pi(n) \sim n/\ln(n)$ gdzie $\pi(n)$ to wielkość zbioru liczb pierwszych nie większych od n
- np. dla $n=10000$ $\pi(n) \approx 10000/9,21$
- np. dla $n=10^9$ $\pi(n) \approx 10^9/20,73$

Sito Eratostenesa

- Wczytaj n . Wypisz listę wszystkich liczb naturalnych od 2 do n . Na początku wszystkie liczby są nieskreślone.
- Dopóki istnieje nieskreślona jeszcze liczba na naszej liście nie większa od $\sqrt{n}$ powtarzaj:
  - Weź pierwszą nieskreśloną liczbę p z listy i dodaj do zbioru znalezionych liczb pierwszych. Później skreśl liczbę p z listy i skreśl wszystkie wielokrotności liczby p , które są jeszcze na liście.
- Wszystkie pozostałe, nieskreślone liczby z listy dodaj do zbioru znalezionych liczb pierwszych.

Zadania domowe

1. Oblicz:

$$20 \bmod 2 = 0$$

$$20 \bmod 3 = 2$$

$$20 \bmod 7 = 6$$

2. Oblicz NWD, NWW oraz x, y :

Które liczby są względnie pierwsze?

$$\text{NWD}(84, 133) = 7 = 8 \cdot 84 - 5 \cdot 133$$

$$\text{NWD}(221, 169) = 13 = -3 \cdot 221 + 4 \cdot 169$$

$$\text{NWD}(97, 41) = 1 = 11 \cdot 97 - 26 \cdot 41$$

3. Znajdź liczby pierwsze w przedziale $\langle 2, 100 \rangle$ za pomocą sita Eratostenesa.